

IV. VÝUKA CIZÍCH JAZYKŮ V NAŠICH ZEMÍCH V 18. A 19. STOL.

V našich zemích se vydávaly různé jazykové pomůcky, jejichž autoři stáli pod vlivem těch směrů, jak jsme se o nich zmínili výše. Podrobnější přehled o těchto pomůckách podává O. Hruška (81, s. 2—20) a O. Chlup (85, s. 229—236).

V r. 1775 vydává J. I. Felbiger (1724—1788), který byl pověřen Marií Terezií přeorganizovat rakousko-uherské školství, první obecnou a speciální didaktiku pod názvem „Methodenbuch“. O dva roky později byla tato „Kniha methodní“ vydána i německo-česky (256). Kniha je napsána ještě pod vlivem vyučování latině, ale obsahuje na svou dobu i některé nové myšlenky. Vliv Komenského se projevuje v požadavku učit se slovům a průpovědím pomocí co největšího počtu smyslů. Žák se jim má učit tak, aby slova současně viděl, slyšel a vyslovoval (256, s. 56—57). Morfematický zřetel při práci se slovníkem je vyjádřen doporučením, aby žáci užívali při studiu latiny latinských slovníků obsahujících lexikální materiál, sestavený podle kořených slov a jejich kompozit (256, s. 390—391). Jistý druh „**lexikální názornosti**“ můžeme konečně spatřovat i v tzv. **tabulkové metodě**. Tato metoda měla sloužit nejen k probírání a opakování lexika, ale i ostatního učiva. Jsou to vlastně velmi stručné výtahy z probrané látky, sestavené pomocí návodných písmen, závorek atd. Písmeno mělo být podnětem pro vybavení slova, průpovědi, věty.

Vliv latiny a zejména Meidingerovy gramatické metody se projevil v přílišném důrazu na systematické probírání gramatiky a pravopisu, které se probíraly odtržené od textu a většinou již v prvním roce výuky. Svědčí o tom „Gramatyka česká“ (205) a systematický pravopis německého jazyka od J. E. Schmitta, napsaný německy a česky pod českým názvem „Auplná dobropísebnost německá“ (204). Je pozoruhodné, že zde autor zakládá znalost pravopisných pravidel na morfematické analýze

německých slov. V knize najdeme bohatý materiál o kompozitech (s. 18 až 22), afixech (s. 26—27), derivátech frekventovaných sloves (s. 217—219) a krátký slovník německých homonym (také homofonů a homografů) a paronym (s. 220). Tyto cenné postřehy, uplatněné v rámci pravopisného systému, nepronikly však do výuky. Morfemantická analýza nebyla ještě spojena s analýzou sémantickou. Takový metodický přístup k cizojazyčnému slovu ještě nebyl realizován, i když náznaky k němu můžeme pozorovat právě v této učebnici, např. v autorově pozornosti věnované sémantice německých předpon a přípon (s. 172—214).

Vliv latiny se projevil i v učebních pomůckách, podle nichž se žáci měli naučit cizímu jazyku stálým překládáním textů do mateřského jazyka. Svědčí o tom učebnice J. B. Malého „Příkladové české mluvy“ (131), v níž jsou uvedeny vždy souběžně české a německé věty, frazeologismy, přísloví nebo později souvislý text.

V témž duchu je sestavena i učebnice M. Pelzla „Handbuch zum Gebrauche der Jugend bei Erlernung der deutsch-französisch und böhmischen Sprachen“ (164). První část obsahuje něm.-franc.-český slovník (téměř bez sloves) a stejným způsobem jsou uspořádány i výklady gramatické:

der Abend	le soir	ten večer
die Stunde	une heure	ta hodina
isch	je	gá
ich habe	j'ai	gá mám atd.

Tento způsob výkladu lexika a gramatiky, stejně jako Tomšův (229) „Volständiges Wörterbuch der böhmisch- deutsch- und lateinischen Sprache“, připomíná — i z hlediska několikajazyčného zpracování — Komenského „Orbis pictus“. Komenského metodu propaguje ve speciální monografii z r. 1874 F. J. Zoubek (252).

Rousseauův požadavek přirozené metody našel do jisté míry uplatnění v metodické příručce „Einige Hilfsmittel“ z r. 1779 (81, s. 6). Zdůrazňuje se v ní auditivní způsoby práce, používání názorných pomůcek a při probírání lexika se uplatňuje tématické hledisko. To vše se probírá bez gramatiky. Její probírání se odsunuje na pozdější dobu.

Auditivní způsoby práce jsou zdůrazněny v podobné metodické příručce vydané v Praze o 20 let později (r. 1799) pod názvem „Neues Hilfsmittel die russische Sprache leichter zu verstehen, vorzüglich für Böhmen, zum Theile auch für Deutsche, selbst für Russen, die sich den Böhmen verständlich machen vollen“ (257). Jak je vidět, několikajazyčné pomůcky byly i v této době stále populární. Zajímavé je, že ruština je podávána v latinské fonetické transkripci většinou bez přízvuků:

sego dňä	heute	dnes
----------	-------	------

lies sewodňä		
silnaga	des starken	sylného
lies silnawo		
brosáju	ich werfe	házým

Vliv interlineární metody se projevil v „Učebních listech jazyka anglického pro samouky“ V. E. M o u r k a (145). Gramatický výcvik je podle autora zbytečný, stačí stále mluvit a hlavně překládat a gramatika se osvojí automaticky, nehledě na to, že gramatický výcvik je plně dostačující v mateřském jazyce. Přesto učebnice obsahuje spoustu poměrně podrobných gramatických výkladů, jimž se autor zřejmě nemohl vyhnout vzhledem k osvojování učební látky bez učitele. Pod slovy každé anglické věty výchozího textu jsou uvedeny jejich fonetické transkripce a pod nimi doslovný překlad. Příklady na práci s lexikem mimo rámeček věty v této učebnici nenajdeme. Ke všem textům a cvičením je vždy připojen klíč.

Poměrně dost zastánců našla u nás Ploetzova „metodická gramatika“ a Magerova „genetická metoda“ (viz dále).

Z první poloviny 19. stol. uvedeme ještě učebnice J. J a w o r n i c k é h o (89, 90). Obě vycházejí důsledně z mateřského jazyka. O učebnicích 60. let tohoto století, zejména o ruských pomůckách J. K o l á ř e (ruské čtení, Krylovovy bajky a ruská mluvnice) podává přehled N. Perglová (166).